SGU serie Ae 111

Jordartskartan
3D Kristianstad NV

Skala 1:50 000

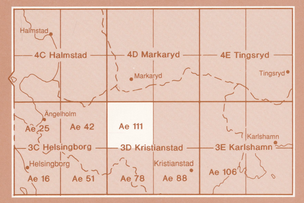

SGU
Sveriges Geologiska Undersökning

1992

KORTFATTAD BESKRIVNING AV JORDARTERNA

I det följande ges en mycket kortfattad beskrivning till jordartskartan 3 D Kristianstad NV. En mera omfattande beskrivning av jordarterna utges separat.

JORDARTER SOM BILDATS AV LANDISEN ELLER DESS SMÄLTVATTEN (GLACIALA AVLAGRINGAR)

Morän

Landisen tog upp och bearbetade lossbrutna delar av berggrunden och äldre jordlager. I samband med isens avsmältning avsattes materialet som en osorterad jordart, morän (lokalt ofta kallad "jättер" eller "pinnmo"). Morän avsattes dels under isen, dels i isens uppsprucknа randzon. Den normala moränen inom kartområdet domineras av sand och mo och har en växlande halt av grus, sten och block (sandig-moig morän). Endast mindre områden med morän som domineras av grus och sand (grusig-sandig morän) har observerats. Denna grova moräntyp finns vanligen i anslutning till isälvsavlagringarna eller där moränen är rik på block och sten.
Inom kartområdet har moränen vanligen en "normal" blockhalt i markytan. Det finns dock framför allt väster om Vedemo områden med blockrik morän.

Isälvsavlagringar

Vid landisens avsmältning bildades väldiga mängder smältvatten. Vattnet samlades i tunnlar och sprickor i isen och sökte sig mot isranden. Material som fanns i isen, alltifrån block till små lerpartiklar, transporterades och sorterades i vattnet. Isälvsavlagringar bildades när block, sten, grus och sand avsattes i isens håligheter eller framför isranden.
En stor del av isälvsavlagringarna består av ryggar huvudsakligen uppbyggda av grus, sten och block, s.k. rullstensåsar. Åsarna omges vanligen av småkulliga eller flacka och utbredda sand- och grusavlagringar med växlande mäktighet. De mäktigaste avlagringarna, ca 50 m, finns vid Tyringe
Isälvsdeltan i anslutning till högsta kustlinjen, ca 55 m ö.h, förekommer bl.a. vid Vankiva och NNV om Finja.

Issjösediment

De mindre partikarna som transporterades av isens smältvatten avsattes inte förrän strömhastigheten var mycket låg. Vanligen inträffade detta då smältvattnet bildade sjöar. I dessa avsattes allt från grovmo till lera. Det är endast grovmo (med en växlande halt finmo) som markerats som issjösediment på kartan. Övriga sediment som avsattes i denna miljö har förts till de glaciala finkorniga sedimenten, se nedan.

Glaciala finkorniga sediment

De minsta partikarna som transporterades av isens smältvatten sedimenterade i lugnt vatten. Vanligen skedde detta på relativt stort avstånd från isranden. Inom kartområdet påträffas finmo, mjälа och lera bl.a. söder om Hässleholm och öster om Tyringe. Sedimenten bildades sannolikt i vatten som stod i förbindelse med Baltiska issjön. De glaciala finkorniga sedimenten är vanligen skiktade, varviga. Varvigheten kan i vissa fall ha orsakats av årstidsbundna variationer av vattenföringen och varven är då s.k. årsvarv. En del mindre områden med finmo kan vara yngre och avsatta långt efter isens avsmältning.

JORDARTER SOM BILDATS EFTER LANDISENS AVSMÄLTNING (POSTGLACIALA AVLAGRINGAR)

Efter det att landisen smält har sediment avsatts i sjöar och utmed bäckar och åar. Torv och gyttja har bildats i t.d. sjöar och sankmarker genom att rester av döda växter och organismer har ansamlats. Sand och mo har avlagrats genom svallning eller av strömmande vatten. Sannolikt stod området kring Hässleholm i förbindelse med Baltiska issjön under isavsmältningen och högsta kustlinjen bildades ca 55 m ö.h.

Sjösediment

Sand och grovmo, avsatta som strand- och bottensediment i postglaciala sjöar, ligger idag i markytan inom mindre områden. Vanligen påträffas sedimenten i anslutning till sjöar och vattendrag som under sen tid har sänkts eller helt torrlagts. I en del sjöar avsattes gyttja på djupare vatten. Efter större sjösänkningar bildar gyttja ytjordart i de vattensjuka sänkorna. En del av sanden och grovmon i Hässleholmsområdet kan utgöra svallsediment bildade i Baltiska issjön.

Svämsediment

Dessa sediment bildar plana och ofta periodvis översvämmade lågområden utmed dagens åar och bäckar. Svämsedimentens sammansättning varierar från sand till lera. Sedimenten innehåller en växlande mängd organiskt material.

Torv

Torvjordarter bildades, och bildas långsamt fortfarande, genom att tidigare sjöar helt eller delvis fylts med organiskt material och växt igen. Torvmarker har också bildats genom att fast mark försumpats och täckts av fuktighetskrävande vegetation. En stor del av torvmarkerna utgörs av högmossar, vilka dock i de flesta fall är påverkade och delvis förstörda av torvbrytning, utdikning m m.

JORDARTSANALYSER

I samband med kartläggningen har tagits prover av olika jordarter. Ett flertal analyser har gjorts på proverna, Bl.a. har kornstorleksammansättning, bergartsinnehåll, basmineralindex, kalkhalt och pH bestämts. Analysresultaten presenteras i den separata beskrivningen.

1. BERGGRUND
BEDROCK

Berggrunden består av bergarter som till allra största delen tillhör den s.k. sydvästsvenska gnejsregionen. Bergarternas ålder varierar mellan 1 400 milj. och 1 800 milj. år.
Till de sydvästsvenska gnejserna hör bl.a. rödgrå, finkorniga och bandade gnejser samt mer eller mindre gnejsiga graniter. De senare är vanligen gråaktiga. Bergarterna är lokalt starkt förskiffrade och kan innehålla stora fältspatkristaller, s.k. "ögon". Grönsten, mestadels amfibolit, förekommer. Ett stort antal permo-karboniska diabasgångar med riktning VNV–OSO förekommer inom södra delen av kartområdet. Kaolin, som bildades genom vittring av urberget, förekommer lokalt. Väster om Finjasjön täcks urberget av jurassiska sediment.

Berggrundskartan är något förenklad efter SGU Ser Ba nr 40

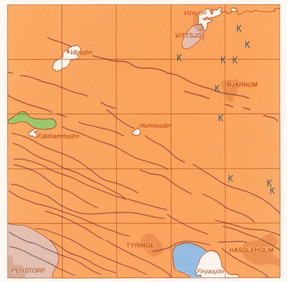

K Krita, erosionsrest
Cretaceous, erosional remnant

Jurassiska sediment
Jurassic sediment

Diabas, perm-karbonisk
Diabrite, Permo-Carboniferous

Granit, vanligen gnejsig
Granite, usually gneissic

Grönsten, mestadels amfibolit
Mafic rock, usually amphibolite

Gnejs, mestadels finkornig
Gneiss, usually fine-grained

2. RÄFFLOR OCH ISRÖRELSER
GLACIAL STRIAE AND ICE MOVEMENTS

Räfflor bildades då landisen långsamt rörde sig över området och block och stenar som fanns i isens undre del repade berget. Under isen formades också s.k. drumliner, ryggar utsträckta i isens rörelseriktning och i huvudsak uppbyggda av morän. Räfflornas och drumlinernas orientering visar att isen i nedisningens slutskede rörde sig över området i stort sett från nordost mot sydväst. Dessutom finns räfflor som visar att det funnits en äldre isrörelse från öster i södra delen av kartområdet.

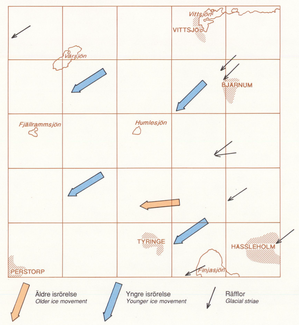

Äldre isrörelse
Older ice movement

Yngre isrörelse
Younger ice movement

Räfflor
Glacial striae

3. MORÄNENS KORNSTORLEKSSAMMANSÄTTNING
GRAIN-SIZE DISTRIBUTION IN TILL

Landisen upptog och bearbetade dels äldre jordlager, dels material som bröts loss från berggrunden. Materialet avsattes efter hand som en osorterad jordart – morän. Moränen utgörs av varierande mängder block, sten, grus, sand, mo, mjälа och ler. Fraktionerna mindre än 20 mm, dvs grus till ler utgör moränens grundmassa. Nedanstående diagram visar sammansättningen i kartområdets moräner. Den dominerande moräntypen är sandig-moig medan grusig-sandig och lerig morän förekommer lokalt.

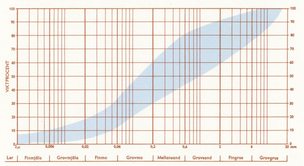

Kartområdets moräner har kornfördelningskurvor som faller inom den färgade zonen.
The tills of the map area have grain-size distribution curves within the coloured zone.

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING

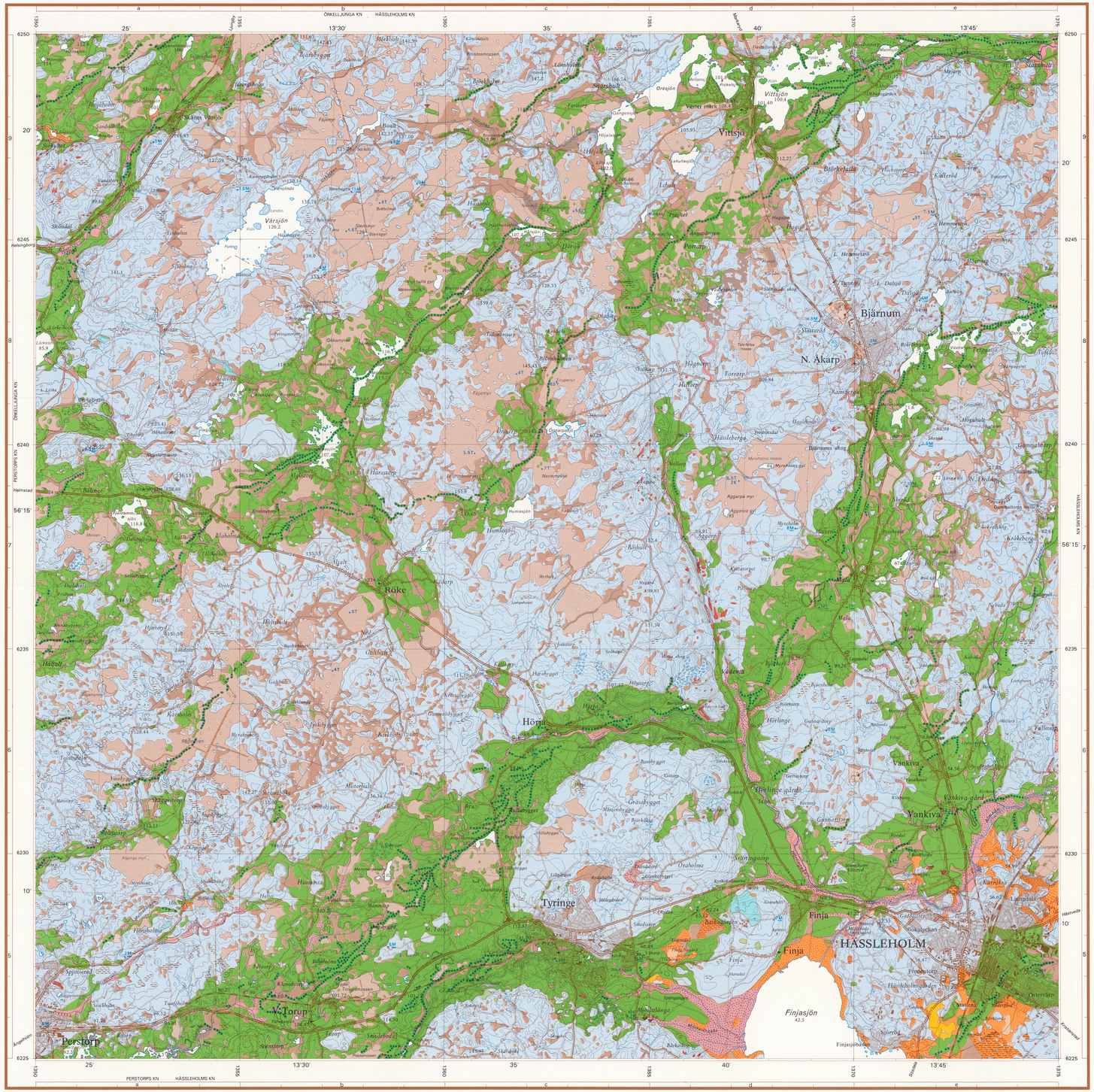

Mosse
Bog

Kärr
Fen

Gyttja
Gyttja

Tunt ytlager av torv
Thin peat cover

Svämsediment, lera–finmo
Fluvial deposit, clay and silt

Svämsediment, grovmo–sand
Fluvial deposit, sand

Grovmo
Fine sand

Sand
Sand

Finmo
Coarse silt

Glacial lera
Glacial clay

Issjösediment
Glaciolacustrine sediments

Isälvsavlagring i allmänhet
Glaciofluvial deposit, unspecified

Isälvsavlagring med ryggform
Ridge-shaped glaciofluvial deposit

Morän, lerig sandig-moig
Till, clayey sandy (clay content 5–15 per cent)

Morän, sandig-moig
Till, sandy

Morän, grusig-sandig
Till, gravelly

Moränens blockhalt i ytan
The boulder frequency of the till surface

Normalblockig
Medium boulder frequency

Blockrik
High boulder frequency

Enstaka stora block
Isolated large boulders

Hög blockfrekvens på annan jordart än morän
High frequency of boulders on other deposits than till

Mäktighetsuppgifter i meter
Thickness in metres of Quaternary deposits

•4T Torv
Peat

•1K Kohesionära jordarter (lera–finmo samt gyttja)
Cohesive soils (clay, silt, and gyttja)

•5F Friktionsjordarter (grovmo–grus)
Friction soils (sand and gravel)

•8M Morän
Till

•8M Understruken uppgift innebär att borrningen nått berggrunden
Underlining means that the boring has reached the bedrock

·Kα Kaolinförekomst
Kaolin deposit

Urberg
Precambrian

Stenbrott
Quarry

Räfflor
Glacial striae

Källa
Spring

k Fast fornlämning
Ancient monument

Sank mark, tidvis vattenfylld
Marsh

Fyllning
Artificial fill

66,44 Höjd över havet i meter
Height in metres above sea level

Höjdkurvor (ekvidistans 5 meter)
Contour lines (interval 5 metres)

Grustag, dagbrott o.d.
Gravel pit, quarry etc.

71,4 Vattendjup i meter
Depth of water in metres

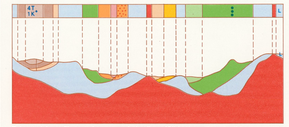

Schematisk profil som visar normala jordlagerföljder inom kartområdet. Ovanför profilen visas i plan motsvarande kartbild.
Typical section through Quaternary deposit in the map area. The strip above depicts the corresponding plan view.

TECKENFÖRKLARING TILL KARTAN

Jordarterna är i teckenförklaringen grupperade efter bildningssätt. De är i princip placerade så att en yngre jordartsgrupp står ovanför en äldre. Inom varje grupp är, utan hänsyn taget till ålder, den mest finkorniga jordarten placerad överst och den mest grovkornіga underst. De äldsta jordarterna – moränerna – vilar normalt direkt på berg. Övriga jordarter underlagras antingen av berg eller en eller flera äldre jordlager.

För utförligare definition av de geologiska beteckningarna hänvisas till kartbladsbeskrivningen.

Den geologiska karteringen har utförts åren 1985–1989 under ledning av Bertil Ringberg.

Huvudkontor:
Box 670
751 28 UPPSALA
018-17 90 00

Filialkontor:
Kungsgatan 4
411 19 GÖTEBORG
031-17 68 80

Kilansgatan 10
223 50 LUND
046-14 01 05

0 1 2 3 4 5 km

Skala 1:50 000

Topografiskt underlag, delvis reviderat, enligt avtal med Lantmäteriverket.
Geografiska längden är räknad från Greenwich. Gauss' projektion.

Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning, Lantmäteriverket 1990-09-28

Printed in Sweden by MO Print AB, Uppsala 1992

SGU Ser. Ae nr 111
JORDARTSKARTAN
3 D KRISTIANSTAD NV